

ЈУ НАРОДНА
БИБЛИОТЕКА
БУДВЕ

ЈУ Музеји i galerije Budve

Будвански крај у Првом свјетском рату 1914–1918

ЈУ НАРОДНА
БИБЛИОТЕКА
БУДВЕ

JU Muzeji i galerije Budve

Будвански крај у Првом свјетском рату 1914–1918

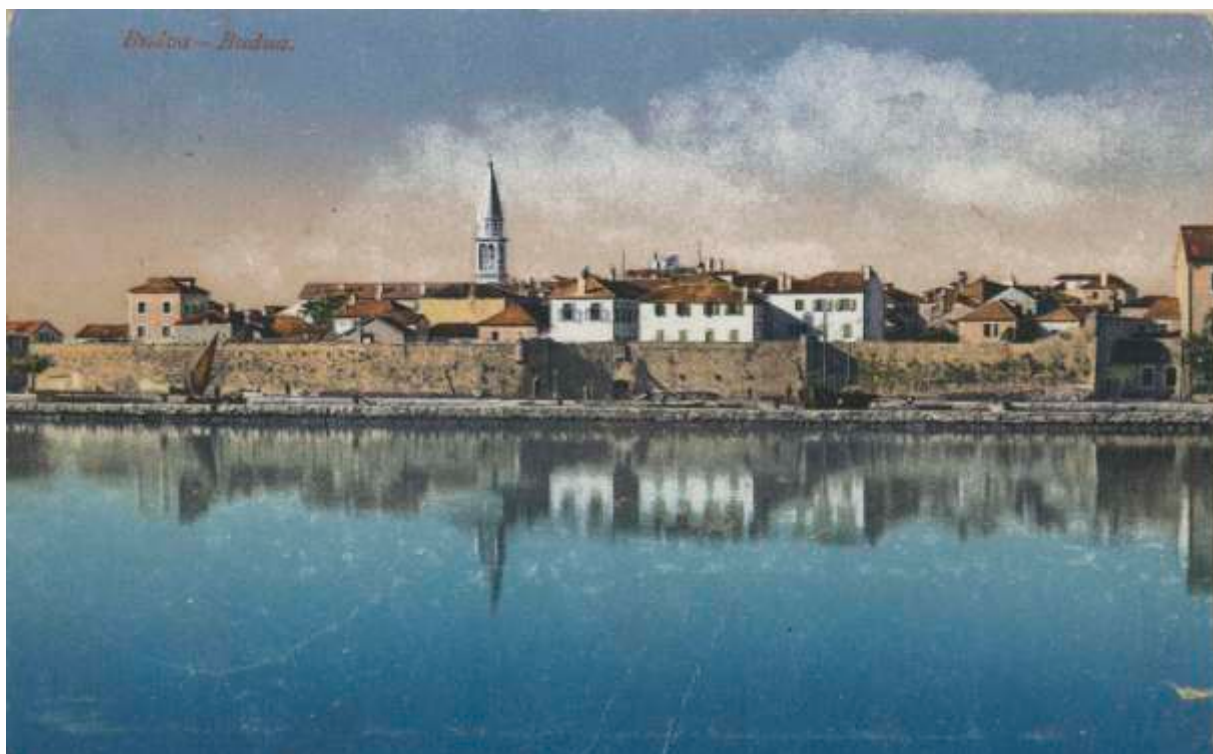
Спомен дом „Црвена комуна”, Петровац
децембар 2018. – јануар 2019.

Будвански крај у Првом свјетском рату 1914–1918

Видовдански атентат и почетак рата будванско подручје дочекало је као дио Аустроугарске царевине, у саставу покрајине Далмације. Будванско подручје са општинама Будва и Паштровићи припадало је Которском котару. Повлачењем аустроугарске војске из уског приморског појаса Паштровића, Будве и Грбља, ово подручје запосјеле су јединице Ловћенског одреда, који ће на том простору остати све до јануара 1916. године. Грађани овог подручја, иако су били војни обвезници Аустроугарске, масовно су ступали у редове црногорске војске. Од њих и од добровољаца који су дошли из прекоморских земаља, формиран је Бокешки добровољачки батаљон. У Будви је боравио књаз Петар са својим штабом, све до слома црногорске државе. Бока Которска била је послије Пуле главна аустроугарска ратна лука, а будванско подручје било је поприште прве поморске битке у Првом свјетском рату. Том приликом потопљена је аустроугарска крстарица „Зента”. Дочекана слобода није била дуготрајна јер је аустроугарска покренула велику офанзиву почетком 1916. године, што је довело до капитулације црногорске државе. Након што је поново заузела будванско подручје, Аустроугарска је предузела тешке мјере према свима који су на било који начин подржали црногорску војску и борили се у саставу њених јединица. Седам добровољаца из Паштровића погубљено је на тврђави Шпањола у Херцег Новом, многи су осуђени на вишегодишње затворске казне, а неким је одузета имовина због дезертерства. Након војничког слома Црне Горе и Србије, добровољци су се повукли са српском војском на Крф, а убрзо су се нашли на Солунском фронту. Пробој Солунског фронта и успјеси на другим фронтовима довели су до слома Двојне монархије. Јединице Другог југословенског пука српске војске свечано су дочекане у Будви на Митровдан, 8. новембра. Након вишевековне доминације народ будванског краја дочекао је ослобођење. Бока Которска, у чијем саставу су биле општине Будва и Паштровићи, у заједничку државу са Србијом ушла је преко Народног вијећа СХС из Загреба. Преко хиљаду добровољаца будванског краја у црногорској и српској војсци дало је велики допринос борби за слободу и уједињење. У част српског краља Петра Првог Ослободиоца, народ Кастел Ластве донио је одлуку да име мјеста Кастел Ластва промијени у Петровац.

мр Марко Јанкетић и Горан Бубања

Будва

Свети Стефан

Манастир Режевићи

Кастел Ластва

Буђарица

Будвански крај у вријеме друге аустријске управе

Одлуком великих сила на Бечком конгресу 1815. године Бока Которска је припала Аустроугарској монархији, а двије године касније постала дио провинције Далмације. Центар аустроугарске провинције Далмације био је Задар, који је био сједиште Земаљске владе, на чијем челу се налазио управитељ. Далмација је 1868. године подијељена на 12 котара. Најјужнији дио Двојне монархије, будванско подручје, са општинама Будва и Паштровићи, припадало је Которском котару. На челу котара налазио се котарски поглавар. У састав будванске општине, сем Будве, улазила су села Маине, Побори и Брајићи. Подручје од Бечића до Куфина припало је општини Паштровићи, са већим насељима Свети Стефан и Кастел Ластва. Административни центар општине Паштровићи био је Свети Стефан.

Будва крајем XIX вијека

Свети Стефан

Кастел Ластва

Почетак рата

Пуцњи Гаврила Принципа 28. јуна 1914. године окончали су животе Франца Фердинанда, наследника пријестоло Аустроугарске монархије и његове супруге Софије Хотек и запалили варницу која је довела до избијања Првог свјетског рата. Аустроугарска и Њемачка искористиле су ово убиство за своје политичке циљеве, обрачунајући се са земљом коју су одмах прогласили кривцем – Србијом. Русија, Француска и Британија покушале су да посредују између сукобљених страна, а њихове дипломате свјесне опасности и разарања настојале су спријечити да сарајевска убиства прерасту у војни сукоб. Пошто је Србија проглашена за кривца, Балкан је постао простор на коме је започео сукоб. Интереси великих сила сударали су се на балканским просторима. Русија је била патрон Србије и Црне Горе, Британија и Француска мотриле су на Турску и Грчку, а Италија на Албанију, Црну Гору и Далмацију. Аустроугарска, подржана од стране Њемачке, настојала је да очува и прошири присуство и утицај на Балкану.

Бесједа пријестолонаследника
Александра Карађорђевића

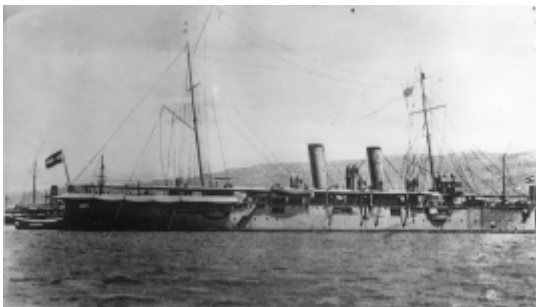
Проглас краља Николе о објави рата

Проглас Франца Јозефа

Прва поморска битка у Првом свјетском рату

Аустроугарска, која се повукла са уског приморског коридора из Спича, Паштровића и Будве, блокирала је својим ратним бродовима приморски појас од барске луке до Боке. Црна Гора није имала ниједан бојни брод. Француска и британска флота допремале су Црној Гори војну и хуманитарну помоћ. Француска флота под командом адмирала Буе де Лапејрера упловила је 15. августа у Јадранско море, а већ 16. августа пресрела аустроугарске бродове, крстарицу „Зенту” и разарач „Улан”. Дванаест француских оклопњаца допловило је са југо-западне стране Јадранског мора и устремило се на аустроугарске ратне бродове који су се налазили у црногорским водама између Спича и Будве. Чим су спазили француске бродове, аустријски ратни бродови почели су бјежати према сјеверу у близини обале. Видјевши да не може успјети да се повуче ка Боки, капетан фрегате Паул Пахнер из Марибора наредио је приближавање Кастел Ластви. Разарач „Улан” био је много бржи, успио је да се извуче и стигне у Боку. Аустријска крстарица „Зента” је погођена и за неколико минута потопљена у близини Кастел Ластве. Битка је почела у 9 часова и 15 минута и трајала 40-ак минута. Од укупно 340 морнара спасило се њих 120, који су пливањем дошли до острва Света Недјеља. Црногорска војска је дошла по малаксале војнике, који су постали црногорски заробљеници. Заробљени војници смјештени су, нахрањени и преобучени у командној станици у Кастел Ластви, након чега су спроведени на Цетиње. Након капитулације Црне Горе војници су пуштени из заробљеништва. У Војној болници у Будви лијечило се 14 морнара са „Зенте”.

Аустроугарска крстарица „Зента”

Крстарица „Зента” и „Улан” у Јадранском мору

Француски војни бродови, у позадини потопљени пароброд „Зента”

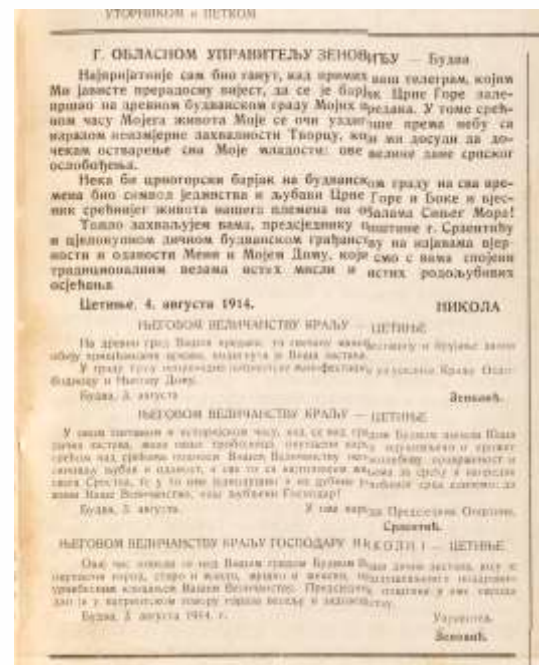
Француско-британска ратна флота у близини Кастел Ластве

Будвански крај у саставу Црне Горе 1914–1916

Бока Которска, над којом доминира Ловћен, била је после Пуле главна аустроугарска поморска база и ратна лука на Јадранском мору. Због таквог положаја била је претворена у најјачу поморску тврђаву и припремљена за најјачу поморску базу и ратну луку, за рат против Антантиних поморских и црногорских копнених снага. Аустроугарска је у Боки направила велики број утврђења, оградањених зидом, рововима и бодљикавом жицом, међусобно телефонски повезаних. Аустроугарска је имала добро изграђену друмску мрежу, затим жељезничку пругу Сарајево-Зеленика, тако да је добро организовала повезаност дуж фронта са позадином. Чим је рат објављен, аустроугарске трупе су напустиле територије Паштровића, Будве и Доњег Грбља, које су одмах запосјеле јединице Ловћенског одреда формираног за операције према Боки. Тако су Аустријанци почетком августа напустили Будву, а Будвани су са одушевљењем примили улазак мањих одјељења црногорске војске у град 12. августа у 9 сати. Бригада генерала Ђуровића започела је у Грбљу низ малих борби са остацима аустроугарске војске и успјешно их сатјерала у тврђаве Горажде, Радовић и Мамула. Тиме се завршило постепено напуштање од стране аустроугарских трупа. На фронту Ловћенског одреда од тада па све до 8. јануара 1916. године није било промјена. Бројчано слаб и технички недовољно опремљен, Ловћенски одред није био способан да предузме офанзивну операцију против непријатеља, који се налазио у јаким утврђењима у Боки. Са застарјелом артиљеријом и са недовољно муниције необучено људство није било у стању да поруши утврђења и да се супротстави аустроугарској ратној флоти.

Ђуро Зеновић – Обласни управитељ

Честитка обласном управитељу Зеновићу „Вјесник”, 4. август 1914, бр. 60

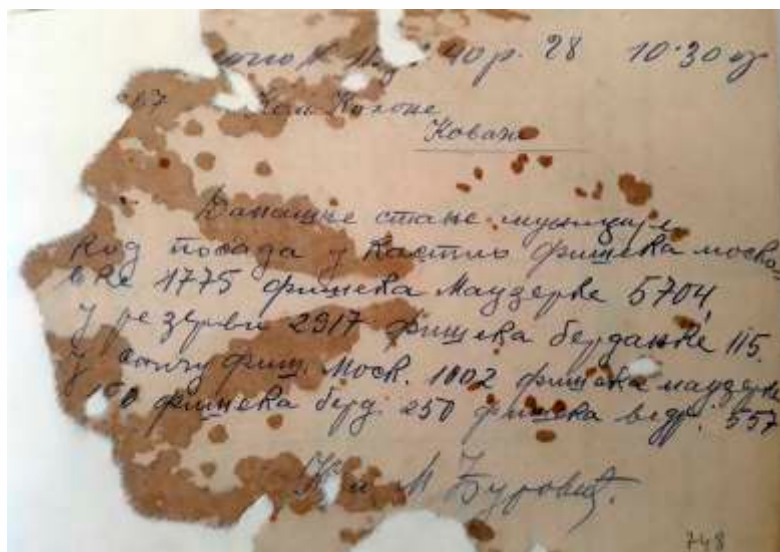
Мобилисана црногорска војска

Командант Ловћенског Одрода
принц Петар

Борци у Кастел Ластви, ДАЦГ, МВ,
Ловћенски одред – Команда
лијевокрилне колоне, 1915, 1-2760

Стање муниције у посади у Кастел Ластви,
ДАЦГ, МВ, Ловћенски одред – Команда
лијевокрилне колоне, 1915.

Црногорска војска на граничним стијенама

Кастел Ластва

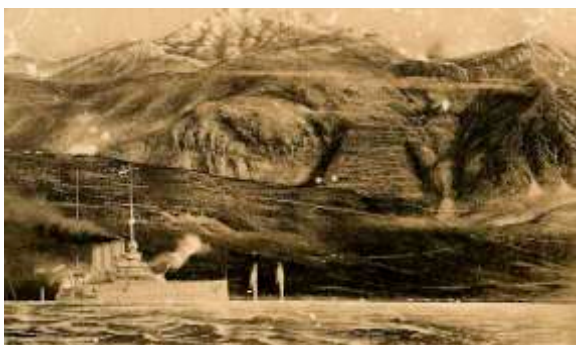
Црногорска извидница у Грбљу

Црногорски војници

Командант аустроугарских трупа у Босни и Херцеговини и Далмацији, генерал Саркотић, који је на тој дужности замијенио генерала Оскара Потјорека, од првог дана пажњу је усмјерио на освајање Ловћена. Послије консултација и темељне припреме одлучио је да главни удар буде изведен правцем Котор-Ловћен-Цетиње-Подгорица. Саркотић је одлучио да се напад на Црну Гору изврши између 1. и 10. јануара 1916. године.

Главнина Ловћенског одреда, око 8.000 бораца била је концентрисана на одбрану Ловћена. Однос је био у пјешадији око 6:1, а у артиљерији 12:1 у корист аустроугарске војске. У правцу Будве, Саркотић је ангажовао бригаде Сорсићеве групе Шист и Штрајт, уз снажну подршку ратних бродова у заливу Траште. Група Сорсић ослањала се на 47. пјешадијску дивизију источно од Сутваре. Послије пада Кука, јединице Ловћенског одреда захватило је потпуно расуло. Одред је изгубио сву артиљерију. Бригадиру Ђуровићу наређено је да повуче Горњоцрмнички батаљон ка Поборима, Доњоцрмнички батаљон према Брајићима. Бокешки добровољачки батаљон повукао се на Мајсторе. Група Сорсић, предузела је напад дуж морске обале према Будви и заузела Прчију главу. Она је у свом наступању избила на линију Мачкова гомила-Шишић. Бокешки добровољачки батаљон повукао се тог дана на Обзовицу. Напад је настављен и 10. јануара, бригада Шис стигла је до линије Пријевор-Ластва, а сјеверно бригада Штрајт освојила је вис Голиш. На тим положајима налазила се Црмничко-приморска и Зетска бригада. Горњоцрмнички батаљон умјесто да иде на Мајсторе, гдје му је било наређено, повукао се на Брајиће, гдје је био упућен Доњоцрмнички батаљон. Падом Кука, а затим десетог јануара Штировника, одбрана Ловћена била је сломљена. Пад Ловћена значио је и крај Црне Горе, а Црногорци су истог дана напустили Будву. Бригада Штрајт заузела је Будву и Кастел Ластву.

Гранатирање положаја Ловћенског одреда

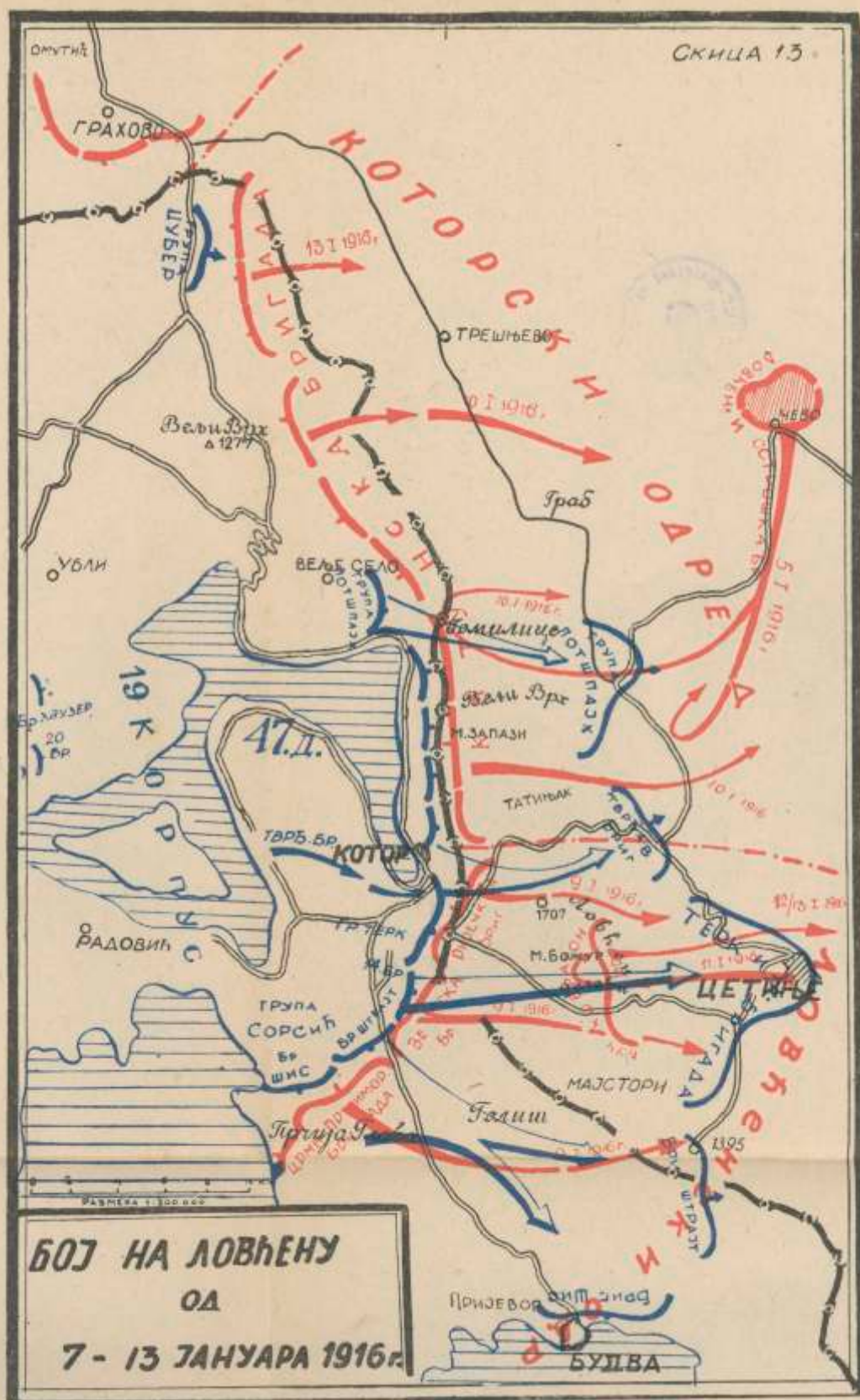
Заробљени црногорски топови

Аустроугарски окупатори у данима пада Ловћена

Саркотић на Ловћену

Бој на Ловћену 7-13. јануара 1916. године

Медова

Много Југословена налазило се на раду у Сјеверној Америци и Канади, а велики број одлучио је да крене за отаџбину да се бори за њен спас и ослобођење. Добровољци су од септембра до децембра 1915. године чекали да се укрцају на брод и што прије стигну у отаџбину. Преко 500 добровољаца је 6. децембра 1915. године кренуло из канадске луке Халифакс, прекоокеанским бродом „Италија” за Напуљ. Међу њима била је и мисија Црвеног крста коју је предводио лекар Ђуро Гуча, Словак из Војводине. На броду се нашла знатна количина новца, мноштво санитетског материјала и других потрештина сакупљених у Сјеверној Америци. Пароброд је након 25 дана пловидбе стигао у Напуљ 31. децембра 1915. Пошто су Отрантска врата била затворена, добровољци су жељезницом након два дана стигли у Бриндизи. Лука Бриндизи била је веома значајна за силе Антанте крајем 1915. Пароброд „Бриндизи” је испловио из истоимене луке 5. јануара према луци Сан Ђовани ди Медуа. Услед страха од њемачких подморница пратила су га четири италијанска торпиљара и једна полутеретна лађа. Послије дуге и непроспаване ноћи освануо је хладан и магловит Бадњи дан. У даљини назирале су се албанске врлети и Медово, мало и пјесковито пристаниште. Око осам сати пароброд се приближавао пристаништу и на само 500 метара од обале наишао на савезничку дефанзивну мину. Одједном се чула јака детонација, млаз воде шикнуо је увис, а читав брод је обавијен, црним густим димом. Хиљаде очију из пристаништа гледале су овај ужасни приказ. Скамењени од ужаса нико није умио да помогне. Брод је одмах после експлозије почео да тоне. Само су пливачи имали наде и самопоуздања, а многи који нијесу знали пливати, одузимали су себи живот. Прецизне податке о броју страдалих и преживјелих путника још увијек немамо. Према подацима сакупљеним непосредно пред Други свјетски рат, страдало је 328, а спасено 183 добровољаца. Глас о медовској трагедији поразно је дјеловао на народ и војску у Црној Гори.

Потопљени пароброд „Бриндизи”

Медова 1917. године

Уча. 6 месеци био сам као сумњив оштравањак
на италијанској фронту и чим сам имао прилику
имао сам срећу ме подјари у Италију. Тако сам
могао да видим италијанског војсковођу, који ми је

Потписан у Београду 23. септембра 1919.

Команданту Војске див. Власти
Господину Генералу Михаиловићу
Премисе

Потписано потписаним поводом ову молбу
Вашим Господином ради свједочења разлога:

За сам дан 23. јуна 1915. године вратио из
Северне Америке са 554 оруђа да као добровољац
учесникујемо у редовима српске војске, ме смо дана
24. децембра 1915. приликом у оца укротителу Јуру
Медова и његов дан нам је изабрао зван „Бриндизи“
касно на аустријску линију и био упућен. Снажно
се на 25. добровољаца, који смо били упућени у
дир. изје смо се имали пријавити у Врховној
Управу. Ју смо добили наређење да стигнујемо у
Београд изје смо приликом дана 29. 12. 1915. Када
смо били упућени у дивизију српске војске, а као тога
потојер добили, Лијану неки, који нису имали
своје куће у Врху Гору добровољци на издана у
Војничку, а ми који смо имали своје куће, вратили
упућени у Врху Гору, изје смо се јавили у Врху Гору
Краља Николе морали смо се јавити у Врху Гору
јединицама. Непосредно изје смо приликом је у
Врху Гору аустријске војске, и оследило ми је
било да смо арешетирани од Краља Николе и враћени
на линију Аустрије. Аустријске војске
поштом ме довели у Врху Гору, ме ме упућен свјет
одмах упућен и држани у затвору 6 месеци.

Свједочанство добровољца са брода „Бриндизи“ Тура Вуковића и молба
за повратак у Америку, ДАЦГ, Општина Паштровска 1919, бр. 1-782

Аустроугарска окупација и репресалије над становништвом

Послије капитулације Црне Горе у јануару 1916. године аустроугарска војска поново је заузела будванско подручје и предузела тешке мјере према свима који су на било који начин подржали црногорску војску и борили се у саставу њених јединица. Према наређењу аустроугарских власти, пад Ловћена и слом Црне Горе морао је бити прослављен у Боки Которској. Наредба је гласила: „Пригодом освојења Ловћена обдржати ће се тродневно окићење заставама”. Многим Бокељима заплијењена је имовина због дезертерства и велеиздаје против војне и државне моћи 327. војног закона. Из будванског краја имовина је одузета Ђуру Зеновићу пок. Саве, р. 1842. (Крстац), осуђен на смрт од стране пријеког суда што је био гувернер у Будви за вријеме „црногорске окупације”, Петру Поповићу из Новосеља и Тому Рађеновићу из Паштровића. Учитељ Иво Митровић осуђен је од стране Команде ратне луке у Котору 3. августа 1916. године због злочина против државне војне моћи, али је помилован на 12 година тешке тамнице. Учитељ у Режевићима Иво Поповић осуђен је због покушаја дезертерства и стријељан. Репресалије су предузимане нарочито против оних породица чији су чланови, као аустроугарски држављани, одступили са српском војском и борили се на Солунском фронту. Један број људи интерниран је у логоре. Јаке репресалије предузете су против Паштровића. Успостављени су војни судови у Игалу и Херцег Новом који су судили за дјела „велеиздаје”. Они који су осуђени на вишегодишње затворске казне, углавном су заточени у Мариборском затвору. Седам добровољаца из овог краја који нису успјели да одступе са српском војском, војни суд осудио је на смрт и стријељани су на Шпањоли у Херцег Новом: Саво Анђус, Лазар Срзентић, Ђуро Зеновић, Крсто Вуковић, Марко Калоштро, Нико Павловић, Мило Митровић. Њихова имена уписана су на споменику код манастира Савина. За вријеме аустроугарске окупације (1916–1918), завладало је тешко стање и оскудица хране за становништво будванског подручја, о чему свједоче бројне жалбе управитеља општине Будва Котарском поглаварству у Котору.

Будва – пазар

Споменик стријељанима у
Боки Которској 1914–1916,
Манастир Савина, Херцег Нови

Аустроугарска пропагандна разгледница

Будвански управитељ о тешком стању исхране грађана
Будве, ДАЦГ, АОБ, УОБ, ф1 – 1918, бр. 84

Будва, Св. Стефан

Добровољци из Будве и Паштровића у борби за слободу и уједињење

Као и у Балканским ратовима, црногорској војсци прикључио се велики број становника Двојне монархије са простора Боке. Са простора Которског котара Краљевине Далмације, у војскама Црне Горе и Србије, али и савезничким армијама (америчкој, француској и британској) учествовало је око 1.900 добровољаца. Према општинама, највише их је било са простора будванске и паштровске општине – 1049 добровољаца. Близина Црне Горе и чињеница да је аустроугарска војска напустила ову област на почетку рата, омогућила је њеном становништву да лако ступа у редове црногорске, касније србијанске војске. Велики број добровољаца који су били поријеклом из будванског краја, стигао је из прекоморских земаља. Доласком црногорске војске на подручје будванског краја, преко 200 мушкараца изнад 42 године старости, који нису мобилисани у аустроугарску војску, пријавило се у Ловћенски одред. Заједно са другим Бокељима који су се налазили на раду у иностранству, највише у Америци, стигло је око 400 добровољаца. Од њих је формиран Бокешки добровољачки батаљон, на чијем челу се налазио поручник Ристо Хајдуковић из Црмнице. У састав Бокешког добровољачког батаљона ушле су чете Паштровића, Маина и Брајића. Број Бокеља у сукобима око Божића 1916. године нарастао је на око 800 добровољаца. У данима пада Ловћена и слома црногорске државе, дивизијар Митар Мартиновић савјетовао је добровољце из Херцеговине и Боке да се повуку за Албанију јер би, у случају заробљавања од стране аустроугарских трупа, сви могли бити повјешани „као њени поданици и издајници”. Бокешки добровољачки батаљон се повлачи преко Подгорице и Скадра за Љеш, гдје се налазила војска Краљевине Србије након повлачења преко сјеверне Албаније. Према договору између краља Николе и регента Александра, добровољци из црногорске војске требало је да буду прихваћени од стране србијанске војске. Око 2.000 добровољаца у црногорској војсци предато је у Љешу пуковнику Милошу Васићу од стране њиховог команданта Данила Гатала. Они су се укрцали на двије лађе у Драчу и одатле су пребачени на Крф.

Крсташ барјак Маинске чете, Крста Јовова
Ивановића (поклон Марка Ивановића),
Музеј града Будве

Солунски фронт

Након војничког слома Црне Горе и Србије, у логору Гувија на Крфу нашло се 1894 добровољаца. Добровољачки одред је током априла и маја 1916. године пребачен на Солунски фронт. Била је то прва српска војна формација која је ушла у борбе на Солунском фронту августа исте године, у вријеме велике бугарске офанзиве. Најжешће битке Одред је водио на Кајмакчалану, гдје је стигао 28. септембра 1916. године. Два дана касније овладао је највишим врхом планине Нице. Одред је затим учествовао у гоњењу бугарских снага на Сивој стени и борио се у новембру и децембру око Грунишког виса. У новембру је у част погинулог мајора Војина Поповића добио име Одред Војводе Вука. Одред је због смањења броја бораца расформиран, а његови борци ушли су у састав Треће армије. Након расформирања Треће армије 28. марта 1917. године, добровољци су ушли у састав Друге армије, односно Вардарске дивизије, која је преформирана у Југословенску дивизију. Сва пажња била је усмјерена на прикупљање добровољаца из редова југословенских исељеника. Српска влада покушавала је да прикупљање добровољаца наметне као савезничко питање. Од 1916. до 1918. године из Америке је дошло око 4.000 добровољаца, а из Русије око 12.500. У Бизерти је био транзитни логор у којем су добровољци прикупљани, припремани и упућивани на линије Солунског фронта. У Бизерти је формиран Први српско-хрватско-словеначки пук. Послије тромјесечне обуке добровољци су стизали на Солунски фронт. До краја рата кроз прихватни логор у Бизерти прошло је 9.000 добровољаца. У јуну 1918. године у Солун стиже француски генерал Франше Депере, нови командант Солунског фронта. Централне силе у 1918. години очекивале су офанзиву сила Антанте и припремили су 626.000 људи, 1.400 топова и 80 авиона, како би им се супротставиле. Пред пробој Солунског фронта савезници су располагали војним снагама које су бројале 628.000 људи, 800 топова и 200 авиона. У бројно стање није урачунат италијански 16. корпус, стациониран у Албанији. Солунски фронт је пробијен 15. септембра 1918. године на сектору Добро Поље-Ветерник-Козјак. Бугари прихватају предлог и 29. септембра у Солуну потписују примирје по коме је бугарска војска капитулирала. Обавијештен да су Бугари у Солуну потписали примирје, Виљем II у телеграму краљу Фердинанду пише: „62.000 Срба одлучило је исход рата. Срамота!“. Друга српска армија је 21. октобра заузела Косовску Митровицу, гдје су од Југословенске дивизије формиране јадранске трупе састава два југословенска пука и једног брдског дивизиона. Ове трупе упућене су преко Пећи и Гусиња у Црну Гору и Боку Которску. Друга армија продужила је дејства долином Ибра и Западне Мораве и 1. новембра нашла се у реону Ужица. До 1. новембра ослобођена је цијела Србија, а војници су наставили и преко Саве, Дунава и Дрине ослобађање простора будуће југословенске државе. Аустро–Угарска је капитулирала 3. новембра 1918. године.

Коњица креће у гоњење противника

Леонтије Митровић

Дневник који је водио Леонтије Митровић на Солунском фронту

Слика српских ратника из 31. X 1917. године – положај (бр. 1 – Иво Ђ. Вуковић, 2 – Нико И. Вуковић)

Паштровићи у српској војсци (горњи ред – Лука Маинић, Нико Вуковић и Радо Вуковић;
доњи ред – др Јово Вуковић и Иво Вуковић)

Српско војничко гробље у Солуну – Зејтинлик

Зејтинлик – гробница Илије Јокова Ивановића

Б. Липецка 1918. Војници.

Драги мој рођаци Милија,

Синко! Прими твоје драго љубавно писмо, у коме видиш да сам сви до краја, моју ми јавио, да спо и ми захватити све поштом до данас сви живи. Све данас имам дан од како спо и ми тога постоји надајати на наше љубавне неће, јакиме, који ми се напоју није одржати на нај, била постоја утврђена, већ их изгубио на свако, кораку је осматрају многе притвх и пасу заре, свих војника и другог јакиме, материјала.

У борби се налази Луна и Штир, а. Митра, Криво и Радо у француску на саобрање, били синко, примити сам од Митра писмо у коме каже да су до, има добро. Виде и на два пресека да је у обичну у Солун, али ми да је добро свима дан ево, јим да кад ће доћи код нас. Празна ми фраза на поштом, ми једном од наших не фраза новаца, сваки и на онолико велика, ми је неопходна поштом, већ ако то да кад се оде кућу, онда ће сваком свим поштом, прва поштом, ми се мије од оне франке код куће ми смо осматра ми с нама не пресе да бо, јиме Штир, код мене је у борби да ми једно од тих ми, је у животи, већ да су сви, свима од лага.

Мило каже да буду ти живи твоје франкије, нећ ће то сагуби у ми, ми, али ми се да живи до свршетку ове ситуације камијације.

Ослобађање Будве 1918. године

Под командом пуковника Драгутина Милутиновића за операције према Црној Гори и Боки Которској упућен је новоформиран Други југословенски пјешадијски пук српске војске са око 4.000 војника, подофицира и официра. Његова лијева (јача) колона под командом команданта 2. југословенског пука потпуковника Гргура Ристића, освојила је Скадар од 29. до 31. октобра, док је у том истом времену десна (слабија) колона 2. југословенског пука заједно са црногорским комитима ослободила Подгорицу под командом помоћника команданта пука, потпуковника Светислава Т. Симовића. Једна чета Другог југословенског пука ушла је у Цетиње 5. новембра, а сјутрадан и главнина пука. На позив „Compagna di Antivari”, италијанска влада је ради заштите њених објеката, донијела одлуку да пошаље своје трупе. Почетком новембра италијанске снаге почеле су да се искрцавају на појединим мјестима, али су већ тада српске трупе запосјеле унутрашњост Црне Горе. Главни задатак био је ући у Боку Которску и заузети је прије италијанских официра који су се кретали из Скадра. Са циљем да први уђу у Херцег Нови и преузму команду од аустроугарских официра, пошто је примирје у Падови било потписано. Потпуковник Симовић дошао је у Котор 6. новембра, а у Херцег Нови 7. новембра. У Херцег Новом у хотелу „Бока”, гдје се налазила команда ратне луке, константовано да је подмаршал Хоусек предао команду новоформираном Народном вијећу. Тако је спријечена намјера италијанских официра да преузму Боку Которску. Прве јединице

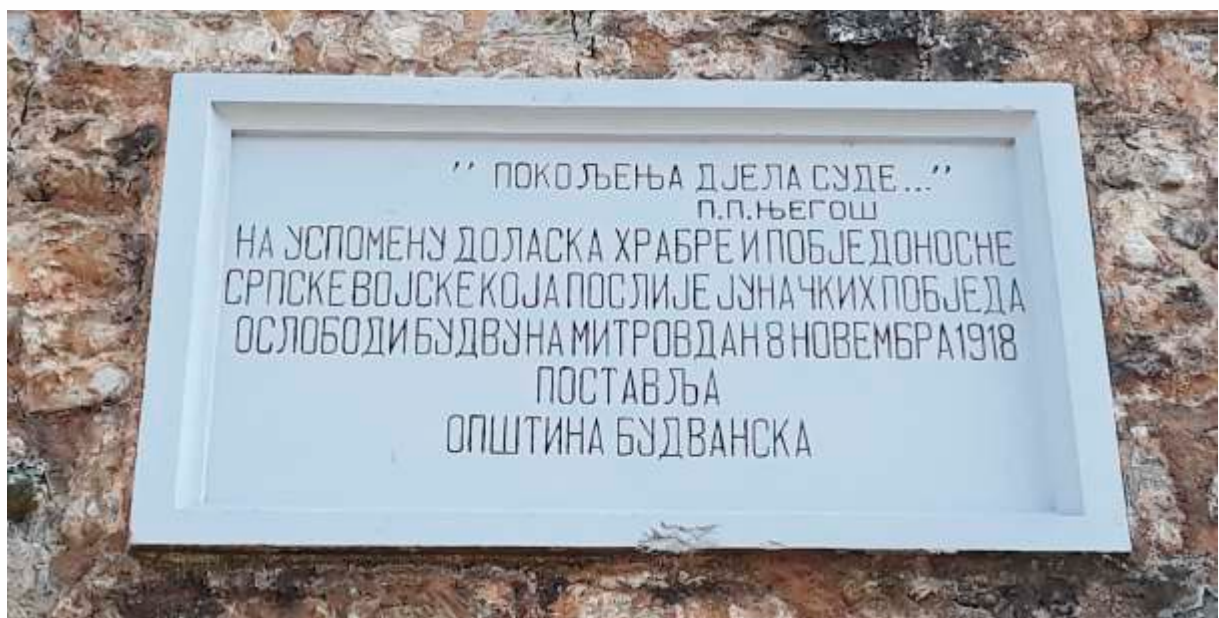

Ослободиоци Будве, 8. новембар 1918. године

српске војске ушле су у Будву 8. новембра, Котор 9. новембра и Херцег Нови 11. новембра. Бока Которска, у чијем саставу су биле општине Будва и Паштровићи, у заједничку државу са Србијом ушла је преко народног Вијећа СХС. Управу над Боком Которском преузела је Земаљска влада за Далмацију, по налогу Народног вијећа. Сплит је постао сједиште Земаљске владе, коју су чинили др Иво Крстељ, др Јосип Смодлака и др Вјекослав Шкарица. Првог децембра 1918. године, кад је проглашена држава Срба, Хрвата и Словенаца у делегацији Народног вијећа био је представник Боке Божидар Вукотић.

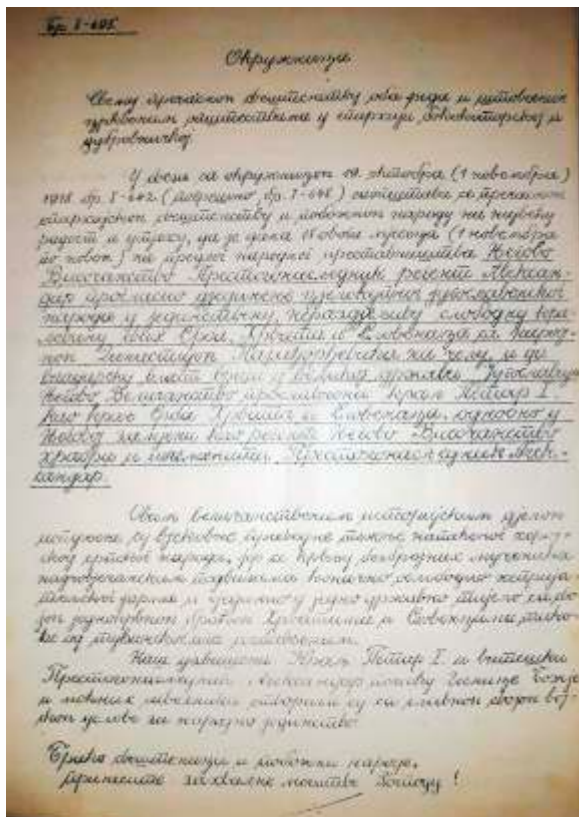

Подмаршал Хоусек и потпуковник Симовић поздрављају народ испред хотела „Бока” у Херцег Новом, 7. новембра 1918. године

Спомен-плоча посвећена ослободиоцима Будве 1918. године, Стари град, Будва

Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца

Регент Александар прогласио уједињење
југословенских народа – Архив манастира
Прасквица, 1918. година

Регент Александар Карађорђевић

Дефиле Побједника, „Plas de la Konkord”, Париз

Петровац

Већ у првим мјесецима нове државе Срба, Хрвата и Словенаца, мјештани села Кастио, одлучили су да униште све оно што им је туђин стољећима наметнуо. На сеоском збору одржаном 2. фебруара 1919. године у дворани Српске читаонице, који је сазвао кмет Нико Медиговић, одлучено је да се промијени име Кастио или Кастел Ластва у једно српско име. Збором је председавао Медиговић, а перовођа је био Душан Суђић. Двадесет три скупштинара, бирали су између два имена Александровац и Петровац. Оба имена су произашла из имена двојице Карађорђевића, оца и сина, старог краља Петра и регента Александра. Сви скупштинари су одлучили да се промијени име мјеста и да се прогласи за варошицу. Петровац је добио 12, а Александровац 11 гласова. Према овом резултату гласања, усвојена је промјена имена Кастио у име Петровац. Једногласно је усвојен предлог да се Петровац прогласи за варошицу.

Краљ Петар Карађорђевић

Петровац

ИЗВОРИ:

Архив манастира Прасквица
Државни архив Црне Горе – Цетиње
Државни архив Црне Горе – Архивски одсјек Будва
Државни архив Црне Горе, Историјски архив Котор
Народна библиотека Србије
Национална библиотека Црне Горе-Цетиње
Österreichische Nationalbibliothek, Bildarchiv und Grafiksammlung

ШТАМПА:

– „Вјесник” – Цетиње, „Volks Zeitung” – Беч, „Глас Црногорца” – Цетиње, „Илустровани лист” – Београд, „Илустровани лист” – Загреб, „Le Petit Journal” – Париз, „Новости” – Загреб, „Ново доба” – Цетиње, „Уједињење” – Париз, „Хрватска мисао” – Шибеник

ЛИТЕРАТУРА:

- Андра Поповић, „Ратни албум Србије 1914–1918”, Православна реч, Нови Сад, 2014.
- Беркуљан Александар, „Бранитељи Ловћена”, Државни архив Црне Горе, Цетиње, 2016.
- Беркуљан Александар, „Медова”, Државни архив Црне Горе, Цетиње, 2016.
- Вукмановић Саво, „Споменица потопљеним добровољцима под Медовом”, Обод, Цетиње, 1939.
- Вукотић Крсто, „Паштровска хроника”, Ужице, 2007.
- Гулић Милан, „Бокељи на страни Србије у Првом свјетском рату”, Просвјета, Херцег Нови 2015.
- Лукетић Мирослав, „Поменик Паштровића I”, Петровац, 2000.
- Медиговић-Стефановић Мила, „Урамљена љетовања”, Ваљево, 2013.

- Реализацију ове изложбе помогли су Музеј града Будве, Полимски музеј Беране и манастир Прасквица. Аутори дугују велику захвалност протосинђелу и настојатељу манастира Прасквица Клименту Бољевићу, без чијег доприноса би реализација овог пројекта била другачија и оскуднија.
- Користимо прилику да се захвалимо Душану Медину и колекционару Ивану Пејовићу на уступљеним фотографијама.

■ ■ ■

ISBN 978-9940-736-08-8

9 789940 736088 >

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-736-08-8 (Народна библиотека Будве)
ISBN 978-86-433-0082-4 (Музеји и галерије Будве)
COBISS.CG-ID 37258512

Издавачи	▪ ЈУ Народна библиотека Будве и ЈУ Музеји и галерије Будве
За издаваче	▪ Мила Баљевић мр Луција Ђурашковић
Главни и одговорни уредник	▪ Мила Баљевић
Уредник	▪ мр Луција Ђурашковић
Организатори	▪ ЈУ Народна библиотека Будве - подручно одјељење Библиотека „Стефан Митров Љубиша”, Петровац Музеј града Будве, СД „Црвена комуна” Петровац
За организаторе	▪ Мила Баљевић мр Луција Ђурашковић
Аутори изложбе	▪ мр Марко Јанкетић Горан Бубања
Поставка изложбе	▪ мр Марко Јанкетић Горан Бубања
Лектура	▪ Мирослав Каровић
Техничка реализација изложбе	▪ Мирослав Грубић Божо Лукатели
Фотографија	▪ Мирослав Грубић
Дизајн	▪ Дарко Мандић
Штампа	▪ GOLBI PRINT, Подгорица
Тираж	▪ 200